

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΑΤΟ

Ίδιοκτήτης: Δ. Π. ΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, άρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συνδρομή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και την Κρήτη δρ. 10. Για το εξωτερικό φρ. χρ. 12,50.—Για τις έπαρχίες δεχόμαστε και τρίμηνες συνδρομές (1 δρ την τριμηνία).—Κανένας δὲ γράφεται συνδρομητής ἂν δὲν προπληρώσει τὴν συνδρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο.—Τὰ περασμένα φύλλα πουλιούνται στὸ γραφεῖο μας διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κιόσκια, καὶ στὶς ἐπαρχίες σ' ὅλα τὰ πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Αὐτὲς τὶς μέρες ἔπεσαν στὰ χέρια μου τὰ «Γράμματα» τῆς Ἀλεξάνδρειας τεύχ. 9—10 τοῦ 1911· ἀνάμεσα στὸ πλούσιο περιεχόμενο, ἓνα ἄρθρο τοῦ κ. Στ. Ραμᾶ μετὴν ἐπιγραφή «Στὸ κατῶφλι Μεσαιῶνα» μοῦ κίνησε τὴν προσοχή μὰ καὶ τὴν ὀρεξὴ νὰ προσπαθῶσω ὅσο μπορῶ νὰ ξεδιαλύνω στὸ συγγραφέα μερικὲς ἰδέες ποὺ φοδᾶμαι πὼς εἶναι λίγο συγχυσμένες. Ἡ ἰδεολογία ποὺ ἀντιπροσωπεύεται στὸ ἄρθρο αὐτὸ βρῖσκει, νομίζω, τὸν κατάλληλο χαρακτηρισμὸ τῆς στὸ ἄρθρο μου «Φιλελεύτεροι» ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν ἀριθ. 460 τοῦ «Νουμά», ὅπου μοῦ εἶχε δοθεῖ ἀφορμὴ νὰ μιλήσω γιὰ μερικὲς περίεργες δημοτικιστοσυντηρητικὲς ἢ καθαρουμενιστινοφιλελεύτερες τάσεις, τάσεις ποὺ εἶναι δυνατὲς μόνο ἀπὸ ἑλλειψὴ τῆς κοινωνικῆς μόρφωσης, ἀπὸ ἀδυναμία γιὰ παρατήρηση μετὸν κοινωνικὸ φάκὸ καὶ ποὺ γι' αὐτὸ στὸν κοινωνικὰ μορφωμένο κάνουν τὴν ἐντύπωση τεράτων μετὰ δυὸ ἀλληλοσυγκρουόμενα κεφάλια. Πὼς τὸ κατορθώνουν νὰ συβιβάζουν, τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τῶν δυὸ αὐτῶν κεφαλιῶν οἱ ὀπαδοὶ τῶν τέτοιων ἰδεολογιῶν μοῦ εἶναι ἀκόμα πρόδηλον· πιστεύω πὼς ἔχουν ὥρες ἐργασίας διάφορες γιὰ τὸ καθένα κ' ἔτσι τὶς πράξεις τους τὶς διέπει δυὸ ἐξιδῶν ἰδεολογία, ἀναλόγως δηλ. τοῦ κεφαλιοῦ ποὺ ἔτυχε τὴν ὥρα ἐκείνη νὰ εἶναι ξυπνητό. Πιστεύω μόνο, πὼς οἱ βάρδιες συναλλάσσονται μετὰ φοδερὴ ταχύ-

τητα, γιὰτὶ μόλις διαβάσει κανένας τὶς ἑξῆς σελίδες ποὺ πιάνει τὸ ἄρθρο ποὺ ἀνέφερα στὴν ἀρχὴ (1) ἀντιληφθεῖ πολλὰς φορὲς πὼς τὸ διάστημα ποὺ γράφονταν εἶχαν πάρει σειρά, ἀπὸ δυὸ τουλάχιστο φορὲς τὸ καθένα, καὶ τὰ δυὸ κεφάλια!

Κοιτάζοντας κανεὶς προσεχτικὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909, βρῖσκεται ἐμολογουμένως μπροστὰ σ' ἓνα πολὺ περίεργο φαινόμενο. Μέσα σὲ κράτος κοινοβουλευτικόν, ποὺ ὅλες οἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἀπ' τὸ λαὸ καὶ ποὺ ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῆς ἀμεσης, μυστικῆς καὶ ἱσῆς ψηφοφορίας, ἐπανάστασις εἶναι δυνατὴ μόνον ἀπὸ μέρος τῆς μειονοψηφίας, ποὺ μὴ μπορῶντας νὰ ἐπιβληθεῖ μετὰ τὸ νόμιμον μέσον βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐπαναστατήσῃ.—Ἡ τὸ πολὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ μετὰ τὸ σκοπὸ ν' ἀλλάξῃ ἢ βασιλικὴ (αὐτὸ σὲ μᾶς, ἀλλοῦ ἢ συνταγματικὴ μοναρχία) σὲ ἀστικὴ δημοκρατία. Σὲ μᾶς δὲν ἔγινε οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο· ἐπαναστάτησε ὅλος ὁ κόσμος ἐνάντια στὸν ἑαυτὸν, γιὰτὶ κ' ἡ ἐπανάστασις ἀφορμὴν εἶχε γεγονότα ποὺ ὤλη τὴν εὐθύνην τοῦ εἶχε ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα ὁ λαός. Γι' αὐτὸ τὸ λόγον ἡ ἐπανάστασις οὔτε πέτυχε οὔτε εἶτον δυνατὸ νὰ πετύχῃ· γι' αὐτὸ παρουσιάστηκε χωρὶς κανένα πρόγραμμα, χωρὶς νὰ μᾶς πείτῃ ὀρισμένον ζητήμα, μόνον θέλησε νὰ χαλάσῃ τὸ παλιόν. Πὼς μπορούσε νὰ ἔχει πρόγραμμα ἐπανάστασις ποὺ γινόνταν ἀπ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα, ἀπ' ὅλες τὶς κοινωνικὰς τάξεις; Πὼς μπορούσε νὰ ἔχει πρόγραμμα ἐπανάστασις τοῦ λαοῦ ἐνάντια στὸν ἑαυτὸν; Ἐνῶς τέτοιος λαός δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐπαναστατήσῃ, μὰ μπορούσε νὰ προκαλέσῃ ἐκλογὰς (ἂν θέλετε γι' αὐτὸ μπορούσε νὰ κάνῃ κανένα κίνημα) καὶ μετὰ τὴν ψήφον τοῦ νὰ δείξῃ τὴ μεταβολὴν ποὺ ἔγινε—ἂν ἔγινε—στὸν ἑαυτὸν καὶ τὸ δρόμον ποὺ θὰ ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ ἢ ἀντιπροσωπεῖα του. Στὸ λαὸ μᾶς ὅμως δὲν εἶχε γίνῃ καμμιά μεταβολὴ—εἶταν ὁ ἴδιος, μετὰ τὶς ἴδιες πρόληψεις, μετὰ τὶς ἴδιες ἀντίληψεις, μετὰ τὴν ἴδιαν μόρφωσιν, ποὺ δὲν εἶχε κἂν τὴ συναισθησιν πὼς αὐτὸς εἶταν ὁ αἴτιος, πὼς στὸν ἑαυτὸν ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὴ ρίζαν τοῦ κακοῦ, μόνον ἔρριχνε στὰ ὀρισμένα πολιτικὰ κόμματα τὸ βάρος καὶ μὴ θέλοντας ν' ἀφήσῃ τὴ μοιρολατρεῖαν τοῦ ζητοῦσε τὸν ἄνθρωπον ποὺ νὰ τὸν κυβερνήσῃ! Μὰ μὴ νομίζει κανεὶς πὼς μ' αὐτὸ ζητοῦσε διχτάτορα, πὼς ζητοῦσε ἄνθρωπον ποὺ νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει, γιὰτὶ ὁ ἴδιος δὲν μπορούσε ν' αὐτοδιοικηθεῖ· ὁ ἄνθρωπος ποὺ ζητοῦσε, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ σεβαστεῖ ὅλες τὶς πρόληψεις καὶ τὶς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι σκλάβος τοῦ

— μὰ μὲ τέτοια μαγικὴ δύναμη πού, ἀκολουθώντας τις ἴδιες μέθοδοι, νὰ φέρει στὸν τόπο μας τὸν χρυσὸν αἰῶνα. Τέτοιος ἄνθρωπος ὅμως οὔτε βρέθηκε, οὔτε μποροῦσε νὰ βρεθεῖ — κ' ἔτσι καταλαβαίνουμε δλότελα ὅλα τὰ γεγονότα ἀπ' τὴν ἐπανάσταση ὡς τὰ σήμερα καὶ ὡς τὸ προσεχέστερο μέλλον.

Γράφηκε καὶ πιστεύτηκε πὼς ἡ ἐπανάσταση ἐγινε γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ὁ λαὸς ἀπ' τὰ προσωπικὰ κόμματα· μὰ τὸ ὅτι πιστεύτηκε αὐτό, ὀφείλεται σὲ αὐταπάτη. Ὁ λαὸς πού θὰ ἐπαναστατοῦσε ἐνάντια στὰ προσωπικὰ κόμματα, ὁ λαὸς πού θὰ ζητοῦσε κόμματα ἀρχῶν ἔπρεπε νὰ δώσει ὁ ἴδιος τις ἀρχές αὐτές καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνει αὐτό ἔπρεπε νὰ ἔχει ἀποκτήσει τὸ συναίσθημα τῆς τάξης του (Klassenbewusstsein), ἔπρεπε νὰ ἔχει διαιρεθεῖ σὲ τάξεις, ἔπρεπε νὰ ἔχει νοιώσει τὸ τί ζητάει ἡ καθεμιὰ ἀπ' τις τάξεις αὐτές. Μὰ, σὰν ἔλειπαν ὅλα αὐτά, ἡ ἐπανάσταση χτύπησε ὠρισμένα πρόσωπα, πρόσωπα πού σὰν πέρασε ἡ πρώτη μπόρα ἀρχίζει μέρα μὲ τὴ μέρα ν' ἀγκαλιάζει ὁ λαὸς καὶ νὰ βρῖσκει πὼς εἶχε ἄδικο νὰ μὴν τὰ θέλει! Ἔτσι, φωτίζοντας ἀπ' ὅλες τις μεριές τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1909, βρίσκουμε πὼς εἴταν ἓνα ἀχαρακτήριστο καὶ ἀδικαιολόγητο κίνημα, πὼς δὲν εἴξερε τί ζητοῦσε — καὶ ὅλα αὐτά γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πὼς οἱ ἐπαναστάτες δὲν εἶχαν τὴν ἀπαιτούμενη πολιτικὴ μόρφωση. Μὰ ἡ ἔλλειψη αὐτή, ἡ **ἀναξιοσύνη** αὐτὴ δὲν εἶναι κάτι ἀγίατρευτο· ἡ ἀναξιοσύνη αὐτὴ δὲ συνίσταται στὸ χάσμα πρὸς πραγματικὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν πολιτισμὸ καὶ τὸ πολίτευμά μας. Πιστεύω βέβαια κ' ἐγώ, πὼς τὸ 1844; μὰ οὔτε καὶ σήμερα δὲν ἔπρεπε νὰ δοθεῖ στὸ λαὸ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, ἀκόμα λιγώτερο τῆς ἴσης ψήφου· καὶ ὁ λόγος εἶναι πὼς τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἐντείνει τὴν τεμπελιά του γιὰ πολιτικὴ μόρφωση καὶ χωρισμὸ καὶ σχηματισμὸ τάξεων. Ἄν ἐπρόκειτο νὰ ζητήσῃ ἓνας λαὸς τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα, πού δὲν εἶχε, τότε θὰ εἶχε ἴσως νοιωμένη τὴν ἀνάγκη του καὶ τότε μόλις τῷ παίρνε θὰ ἤξερε νὰ τὸ χρησιμοποιήσει. Μὰ πάλι δὲν πρέπει νὰ τὸ πάρουμε καὶ γι' αἰῶμα αὐτό, πὼς πάντα ἓνας λαὸς ζητάει τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα, πὼς πάντα αἰσθάνεται τὴν ἔλλειψή του· σ' αὐτὸ συντείνει πάντα ἡ διαγωγή τῶν κυβερνητῶν του, διαγωγή πού ἂν δὲν εἶναι δλότελα ἐκμεταλλευτικὴ μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει τὴ μοιρολατρεία καὶ μὴ μ' αὐτὸ νὰ κάνει τὸν πολιτικὰ ἀνελεύτερο λαὸ νὰ ἡσυχάζει. Θὰ εἴχαμε λοιπὸν περισσότερες **πιθανότητες μόνο**, γιὰ τὸ ὅτι θὰ ζητοῦσε τὴν πολιτικὴ του ἐλευτερία ὁ λαὸς (καὶ τοῦτο γιὰτὶ συνήθως ὁ κυβερνήτης σὲ παρόμοιες περιστάσεις δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ στὸν πειρασμὸ τῆς ἐκμετάλλεψης τῶν κυβερνουμένων) — μὰ δὲ θὰ ἀπο-

δώσουμε ὅλα τὰ κακὰ στὴν παράκαιρη ἀπονομή τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Καὶ πρὸ πάντων δὲν εἶν' αὐτὸ λόγος νὰ πιστεύουμε πὼς τάχα παραβιάζονται οἱ θεσμοὶ ἀπ' τὸν ἀνάξιο λαὸ· γιὰτὶ δὲν κατορθώνω νὰ ἰδῶ πού συνίσταται τὸ κουρέλιασμα τοῦ Συντάγματος ἀπὸ μέρους τοῦ λαοῦ. Ἐνα πρᾶμα ἔκανε ὁ λαὸς — πὼς πήγαινε χωρὶς πρόγραμμα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς κ' ἐνῶ ἔπρεπε αὐτὸς πού εἶχε τὴν πλειονοψηφία νὰ τῆς δώσει τὴν κατεύθυνση, δὲν ἔκανε τὴν κατάλληλη χρῆση τῆς ἐλευτερίας του καὶ ἄφησε νὰ εἶναι αὐτὸς τὸ ἀντικείμενο μόνο τῆς νομοθεσίας καθ' ὅλου καὶ ἰδίως τῆς φορολογικῆς. Ὡστε μόνον ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ καὶ ὅσοι τὴ συμπονοῦν ἔπρεπε νὰ παραπονοῦνται γιὰ ὅτι ἐγινε ὡς τὰ τώρα· καὶ μόνο αὐτοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ βγαίνουν μὲ τὴ νέα ἰδεολογία. Γιὰτὶ, ἡ νέα τάχα ἰδεολογία, πού μᾶς φέρνει ὁ κ. Ραμᾶς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἴδια ἡ παλιὰ δηλ. «μὴ ροπή στὴν ἐνωση τῶν ὁμόφυλων μὲ ἠθικὰ ὅπλα τρισμέγιστα τὴν ὁμοδοξία καὶ τὸ ἱστορικὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας». Τολμοῦμε νὰ πιστεύουμε πὼς ἓνα μόνο προσὸν δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ἰδεολογία αὐτή, δηλ. τὸ προσὸν τῆς νειότης· ἐγὼ τουλάχιστο στὴν ὅλη ἀνεργάτιστη πολιτικὴ μας τοῦ παρελθόντος ἔβλεπα τὴν τάση αὐτὴ παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ δὲν κατορθώνω νὰ καταλάβω τί μπορεῖ νὰ τὴν κάνει νέα τὴν τάση αὐτή. Μήπως ἡ γλωσσικὴ ἰδέα; Μὰ αὐτὴ παρουσιάζεται πέρα πέρα ξεκάρφωτη στὴν ἰδεολογία ἐκείνη. «Τὸ ἔθνος ἔχει ἀνάγκη νὰ μορφωθεῖ **γιὰ νὰ παλαίσει μὲ τοὺς διπλανοὺς τοῦ ἀντίμαχους**. Καὶ θὰ μορφωθεῖ ἂν ἀποκτήσῃ ὄργανο φωτισμοῦ». Μὰ θαρροῦμε πὼς τέτοια μόρφωση μὲ τέτοιο σκοπὸ μπορεῖ τὸ ἔθνος ἀξιόλογα νὰ τὴν ἀποκτήσῃ μὲ τὴν καθαρρεύουσα· τί σὰς χρειάζεται λοιπὸν ὁ δημοτικισμὸς; Ἰσα ἴσα, τὸ ἔθνος μᾶς δείχνει σήμερα στὴ μεγάλη του μάζα ἀντιπάθεια γιὰ τὸ δημοτικισμὸ· καὶ ὅμως κρατᾷ ψηλὰ τὸν ἐθνισμὸ καὶ τὴ θρησκεία του μαζὶ μὲ τὴ δασκαλικὴ γλώσσα. **Αὐτὸ θέλει τὸ ἔθνος** στὴν ἐθνικιστικὴ του τάση. Μὲ ποιά λογικὴ θὰ ξεχωρίσουμε ἐμεῖς τις διαφορὲς αὐτὲς θέλησες τοῦ ἔθνους ἂν ἡ ἰδεολογία μας εἶν' ἡ ἴδια ἡ παλιά, ἡ ἐθνικιστικὴ; Ἐδῶ, βλέπετε, ὑπερισχύει τὸ συντηρητικὸ κεφάλι πού δαγκάνει τὸ δημοτικιστικὸ — καὶ αὐτὸ **πρέπει νὰ γίνῃ** σ' αὐτὴν τὴν ἰδεολογία. Καὶ κάτι ἄλλο δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε· οἱ συντηρητικοὶ ἐπαναστάτες (!) πολεμοῦν — ἀλλοίμονο! — καὶ γιὰ τὴν ἐλεύτερη σκέψη· μὰ προσθέτουν σ' αὐτὸ πὼς ζητώντας τὴν ἐλεύτερη σκέψη δὲ θέλουνε γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ νὰ καταλήξουν «σὲ γενικὴ πολεμικὴ πρὸς κάθε σωτήριο ἐθνικὸ ψυχόρμητο» — ἴσα ἴσα **πρέπει ὁ δημοτικισμὸς νὰ ξεχωρίζει καὶ νὰ χτυ-**

πάει μὲν τὸ φανταστικὸ ἐθνικιστικὸ ἔπλο (φανταστικὸ βέβαια γιὰ τοὺς νέους ἰδεολόγους) μὰ νὰ σέβεται «τὴν ἠθικὴν πολὺτιμη δύναμη τῆς θρησκείας καὶ τὴν πίστη στὴν μεγάλη πατρίδα». Σ' αὐτὰ παρατηρῶ 1) πὼς ὁ **δημοτικισμὸς** σὰ γλωσσικὴ τάση, σὰν **τμήμα** μιᾶς ἰδεολογίας δὲν ἔχει ν' ἀνακατευτεῖ διόλου μὲ τὴ θρησκεία καὶ μὲ τὸν ἐθνισμό. Αὐτὰ εἶναι ζητήματα ποὺ θὰ λυθοῦν ἀπ' τὴς γενικώτερες ἀρχές ποὺ ἔχει ὁ καθένας στὸ κεφάλι του καὶ ποὺ λύσεις βγαλμένες ἀπ' αὐτὲς δίνει στὰ καθέκαστα. Καὶ στὰ καθέκαστα αὐτὰ ἀνήκει τόσο ἡ θρησκεία καὶ ὁ ἐθνισμὸς ὅσο καὶ ὁ δημοτικισμὸς. Καὶ εἴπαμε παραπάνου πὼς μέσα στὴ συντηρητικὴ ἰδεολογία, ποὺ κινιέται δηλαδὴ σὲ ὅλες τὶς παλιὲς ἀντίληψεις δὲ βλέπουμε γιὰ ν' ἀλλάξει μόνο ἡ γλώσσα, ἀφοῦ ὑπάρχει σήμερα κοινὸς ἐλληνικὸς γραπτὸς λόγος καὶ αὐτὸν θέλει τὸ ἔθνος, 2) πὼς ἂν οἱ συντηρητικοὶ ἐπαναστάτες μιὰ φορὰ ζητοῦν τὴν ἐλεύτερη σκέψη καὶ μιὰ τὴν περιορίζουν μόνο στὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν προχωροῦν σύμφωνα μὲ τοὺς παραδεγμένους λογικοὺς κανόνες. Ἄν πάλι ἡ σκέψη θὰ εἶναι ἐλεύτερη καὶ στὸ θρησκευτικὸ καὶ στὸ ἐθνικὸ ζήτημα τότε πρὸς τί ἐκείνοι οἱ περιορισμοὶ καὶ οἱ προφύλακες μὴν τύχει καὶ ἐκείνοι ποὺ θὰ **σκέφτονται ἐλεύτερα** χτυπήσουν τὴ θρησκεία καὶ τὸν ἐθνισμό; 3) Μὰ φαίνεται πὼς οἱ συντηρητικοὶ ἐπαναστάτες ἔχουνε λίγο περιέργη ἀντίληψη τῆς ἐλευτερίας. Μὰς μιλοῦν γιὰ τὸ πὼς μιὰ νεοελληνικὴ ἰδεολογία ὁρᾷ ἀναγκαστικὰ «στὸ σύνολό της καὶ στὰ μέρη της τάση πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου». Πολὺ σωστὰ — μὰ ἔρχεται ἡ συνέχεια «εἶναι φανερό πὼς ἡ νέα ἰδεολογία δὲν μπορεῖ νὰ περιλάβει καμιά ἰδέα ποὺ τείνει στὴν ὁμοιομορφία τῆς κοινωνίας ἢ στὴν ἀπόλυτη ἐξάρτηση τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν κοινωνία» μ' αὐτὰ φαίνεται πὼς ἐννοεῖται ὁ σοσιαλισμὸς. Μὰ τί περίεργο! Ξεχνιέται πὼς ὁ σοσιαλισμὸς στέκεται ἀπάνου σὲ φιλελεύτερη ἀντίληψη, ἀπάνου στὴν **ἐλεύτερη σκέψη**! Ἄν ἡ ἐλευτερία τοῦ ἀτόμου εἶναι δράσης ἐλευτερία νομική, τότε καταλήγει καὶ κατέληξε ὡς τὰ σήμερα **παντοῦ** σὲ σκληρὰ πραγματικὴ ὅχι μόνο τῆς δράσης μὰ καὶ τῆς σκέψης. Γι' αὐτό, ἡ ἐλεύτερη δράση στέκεται σὲ ἀντιστρόφως ἀνάλογη σχέση μὲ τὴν ἐλεύτερη σκέψη· ὅσο πιὸ ἐλεύτερη εἶναι ἡ δράση τόσο πιὸ πολὺ σκληρῶνεται καὶ ἡ δράση τῶν πολλῶν μὰ πρὸ πάντων ἡ σκέψη.

Θὰ εἴχαμε ἴσως καὶ ἄλλα πολλὰ νὰ παρατηρήσουμε στὴν περίφημη αὐτὴ νέα ἰδεολογία· μὰ καὶ ὁ χώρος τῆς ἐφημερίδας μὰς περιορίζει καὶ τὰ παρα-

πάνου μὰς φαίνονται ἀρκετὰ νὰ δείξουν πόσο γεμάτη ἀντίφασες εἶν' ἡ νέα αὐτὴ ἰδεολογία, ἡ στηριγμένη ἀπάνου στὴν ἐθνικὴν ἰδέα. Γιατὶ πὼς τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου δὲν τὴ θέλουν οἱ νεοῖδεάτες, γι' αὐτὸ δὲν πιστεύω νάχει κανένας ἀμφιβολία. Οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν, ποίος ξέρει ἀπὸ τί σκέψεις ἢ μᾶλλον ἀπὸ τί ἀισθήματα δημοτικιστὲς μέσα σὲ καθαρευουσιάνικο περιβάλλον· φαντάστηκαν λοιπὸν πὼς ἀντιπροσωπεύουν ἐπαναστατικὸ κίνημα δολόκληρο, ἐνῶ **γραβάτα** μόνον εἶχαν φορέσει κόκκινη. Ὅλο τὸ ἄλλο κοστούμι ἔμενε τὸ παλιό· ἂν στοὺς συνηθισμένους νὰ μὴ βλέπουνε κόκκινες γραβάτες (ὅπως καὶ ὁ ἑαυτὸς τους) ἔκαναν ἐντύπωση ἐπαναστάτη — ὅμως γιὰ μὰς δὲ διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπ' τοὺς παλιούς, γιὰ καὶ τὴ γραβάτα αὐτὴ θὰ τὴν ἀλλάξουν μόλις νοιώσουν πόσο λίγο ταιριάζει κόκκινη γραβάτα στὴ φουσταναλλίτσα. Δὲ θὰ εἶναι λοιπὸν τέτοια ἡ **νέα** ἐλληνικὴ ἰδεολογία· αὐτὴ θὰ βάλει μπροστὰ μόνο τὴ σημαία τῆς **ἐλευτέρης σκέψης**. αὐτὴ θὰ βάλει πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρόγραμμα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ποὺ νὰ ἐξασφαλίζει, ἀδιάφορο πὼς (ἂν μὲ ἀτομικὴ ἢ μὲ κοινωνικὴ ἰδιοκτησία — τὸ ζήτημα εἶναι συζητήσιμο), τὴν ἐλεύτερη σκέψη· αὐτὴ θὰ ἐνδιαφερθεῖ βέβαια καὶ γιὰ τὴν ἐλεύτερη σκέψη τῶν ὁμοφύλων μας, μὰ αὐτὸ θὰ γίνῃ περίπου στὸ σημεῖο ποὺ ἔδωκε ὁ Ἰδὸς στὰ ἄρθρα του ποὺ δημοσιεύτηκαν ἀπ' τὴς στήλες αὐτῆς, δηλ. θὰ περιορίσει τὴς ἐθνικιστικὲς τάσεις μιὰ φορὰ στὸ σημεῖο ποὺ νὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ μιὰ στὸ σημεῖο ποὺ νὰ ξεθυμαίνουν ὅσο περισσότερες ἐλευτερίες ἀποχτοῦν οἱ ὁμόφυλοί μας ἀνάμεσο τῶν σημερινῶν ἀντιμαχῶν μας. Μὰ οἱ ἐθνικιστικὲς βλέψεις θὰ εἶναι μόνο ἓνα τμήμα τῆς γενικῆς ἰδεολογίας, ποὺ θὰ ζητήσῃ τὴ γενικὴ ἐσωτερικὴ μεταρρύθμιση, κυρίως τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν ἐξασφάλισή τῆς ἀνοχῆς στὴν **κάθε σκέψη**, ἀδιάφορο ἂν ἀντιδραστικὴν ἢ ἀναρχική, θρησκευτικὴν ἢ ἀθεϊκή. Μέσα στὸ κίνημα αὐτὸ ἡ ἐπικράτηση τοῦ δημοτικισμοῦ θὰ εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ διόφορα σημεῖα τοῦ προγράμματος· γιὰτὶ μόνο μὲ τὴ δημοτικὴ γλώσσα εἶναι δυνατό ν' ἀποχτηθεῖ ἡ μόρφωση ἡ ἀναγκία γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἄτομο τὴ σκέψη του καὶ μάλιστα τὴν ἐλεύτερη σκέψη του. Μόνο σὲ μιὰ τέτοια ἰδεολογία χωράει ὁ δημοτικισμὸς καὶ μόνο σὲ τέτοια γενικὴ ἐπανάσταση ἐδηγεῖ· αὐτὸ δὲν τὸ εἶδαν ἴσως ἀκόμα ὅλοι οἱ σημερινοὶ δημοτικιστὲς καὶ γι' αὐτό, μόλις τὸ ἴδουν, θὰ μὰς ἐγκαταλείψουν ὅσοι ὡς ἐὰν τώρα μὲ τὸ δημοτικισμὸ συβίβαζαν ἰδεολογίας σὰν ἐκείνη τῶν συντηρητικῶν ἐπαναστατῶν. Μόνο ἔτσι παρουσιάζεται ὁ δημοτικισμὸς, ἀνάμεσο τῆς ἀντιδραστικότητος καὶ τῆς πρόληψης τῶν παλιῶν, σὰν πρώτη ἐμφάνιση τῆς

νέας ελληνικής φιλελεύτερης ιδεολογίας — ιδεολογίας που ο ίδιος, με το ζωντανό όργανο που μάς δίνει, θα φέρει, μορφώνοντας το λαό, την επικράτησή της.

A. ΤΡΑΝΟΣ

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ἡ Κυβέρνηση τῶν Φιλελευθέρων, ἃμα ἦρθε στήν ἐξουσία, ἐθεώρησε πῶς ἓνα ἀπό τὰ πρῶτα καθήκοντά της στήν ἀνορθωτική της ἐργασία εἶταν καί ἡ ψήφιση ἐργατικῆς νομοθεσίας, πού θά εἶχε σκοπό νά προστατεύσῃ τόν ἐργάτη, τὸ σήμερα ἀδύνατο μέρος τῆς κοινωνίας, ἀπό κάθε ἐκμετάλλευση τῆς ἀδυναμίας του ἀπ' τὸν ἐργοδότη, τὸ ἰσχυρὸ μέρος τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί νά ἐλαττώσῃ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο τοὺς κινδύνους, πού κάθε ἐργασία φέρνει γιὰ τόν ἐργάτη πού ἀσχολεῖται μ' αὐτή. Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ψηφίστηκαν ἀπ' τὴν περασμένη Βουλὴ μερικοὶ ἐργατικοὶ νόμοι καί συστήθηκε ἰδιαιτέρω τμήμα στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, πού θά ἔχῃ τὸ καθήκον νά ἐπιδίδῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων αὐτῶν καί νά προτείνῃ, μαζί μὲ τὸ ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐργασίας, τὰ νομοθετικὰ καί διοικητικὰ μέτρα γιὰ τὴν καταλληλότερη προστασία τοῦ ἐργάτη.

Γιὰ νά ἀντιληφθῇ κανεὶς τὴ σημασία τῶν νόμων αὐτῶν καί τὴν ἀνάγκη τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας πρέπει νά γνωρίζῃ τὴν ἰδιαιτέρη ἐσωτερικὴ μορφή τῆς σημερινῆς ἐργασίας καί τὴν ἰδιαιτέρη σχέσιν πού βρίσκεται, στὴ σημερινή οἰκονομικὴ ὁργάνωσιν, ἡ ἐργασία μὲ τὸ κεφάλαιο.

Πρὶν νά εἰσαχθοῦν οἱ μηχανές καί γιὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους, ἰδιαιτέρως ὅμως γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ πρώτου ἀκατέργαστου ὕλικου, ἡ ἐργασία σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας γινότανε μὲ τὰ χέρια καί μὲ μερικὰ ἐργαλεῖα, πού ὑποδοχέονταν μόνον τὴν ἐργασία τοῦ ἐργάτη. Κάθε εἶδος λοιπὸν ἐργασίας ἐξαρτάτο ἀπ' τὴν ἐπιδειξιότητα καί τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ ἐργάτη, εἶχε κάποιαν ἀτομικότητα καί εἶταν ἀναπόσπαστα ἐνωμένη μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐργάτη, εἶταν μ' ἄλλα λόγια ἓνας σπουδαῖος καί ἀνεξάρτητος συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς. Στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἡ ἐργασία καί τὸ κεφάλαιον εἶταν ἐνωμένη στὰ ἴδια χέρια, ἐπειδὴ δὲν ἀπαιτοῦντο μεγάλα κεφάλαια γιὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων γιὰ τὴν παραγωγή. Ἀλλὰ κα' ἐκεῖ ὅπου κεφάλαιον κα' ἐργασία

ἦσαν χωρισμένα, ὁ ἐργάτης διατηροῦσε τὴν αὐτοτέλειά του ἀπέναντι τοῦ κεφαλαιούχου, αὐτοτέλεια, πού βασιζότανε στὴν προσωπικότητά του, στὶς ἰδιαιτερές γνώσεις του, στὴν εἰδικότητά του. Ὁ ἐργάτης λοιπὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρουσιαζότανε στὶς σχέσεις του μὲ τὸν ἐργοδότη σχεδὸν ὅσον ἴσος μὲ ἴσον.

Μὲ τὴν εἰσαγωγὴ ὅμως τῶν μηχανῶν γιὰ τὴν παραγωγὴ κα' ἐπεξεργασία τοῦ πρώτου ὕλικου, δηλ. ἀπ' τὴν ἐπικράτησιν τῆς βιομηχανίας, τῆς σημερινῆς μορφῆς τῆς βιοτεχνίας, ἄλλαξαν οἱ ὁροὶ τῆς ἐργασίας κα' ἐγίνε μιὰ ἐπανάστασις στὶς συνθήκες τῆς παραγωγῆς καί στὶς σχέσεις μεταξὺ κεφαλαιού κα' ἐργασίας. Πρῶτα πρῶτα ἐγίνε τώρα πλέον ὁ ὁριστικὸς χωρισμὸς τοῦ κεφαλαιού ἀπ' τὴν ἐργασία. Ἡ προμήθεια τῶν μηχανῶν καί ἡ διατήρησή τους ἀπαιτεῖ μεγάλα κεφάλαια καί προϋποθέτει πολὺ μεγαλύτερον κύκλον ἐνεργείας οἰκονομικῆς, σήμερα λοιπὸν ὁ ἐργάτης οὔτε νά σκεφθῇ καὶ νὰ μπορεῖ, πῶς εἶναι δυνατό νά ἐργαστῇ μὲ οἰκονομικὴ αὐτοτέλεια. Ἀποτέλεσμα εἶναι πῶς σιγὰ σιγὰ οἱ μικροεπαγγελματίες, οἱ ἀνεξάρτητες μικροεπιχειρήσεις ἐξαφανίζονται καί συγκεντρώνεται ὁλόκληρη ἡ παραγωγὴ σὲ λίγα χέρια, σὲ μεγαλοκεφαλαιούχους καί μεγαλοεπιχειρήσεις, αὐτοὶ δὲ πού εἶταν πρῶτα ἀνεξάρτητοι γίνονται ἐξαρτημένοι ἐργάτες στὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις. Ἐπειτα ὄχι μόνον ἡ θέσις τοῦ μικροῦ ἀνεξάρτητου χειροτέχνη ἀλλάξε, ἀλλὰ καί ἡ θέσις τοῦ ἀπλοῦ ἐργάτη. Ἡ μηχανὴ δὲν ἀπαιτεῖ ἀπ' τὴν ἀνθρώπινον ἐργασία παρὰ μόνον μιὰ μυϊκὴ ἐνέργεια σχεδὸν ὁμοίμορφη, ἡ μεγάλη μάζα λοιπὸν τῶν ἐργατῶν στὶς βιομηχανίες δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνα ἐξάρτημα τῆς μηχανῆς, ἡ ἐργασία τους δὲν ἔχει καμμιά ὑποκειμενικότητα καί τὸ σπουδαιότερο, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τοῦ ἐργάτη δὲν φέρει κανένα στοιχεῖο τοῦ ὑποκειμένου του, δὲν εἶναι δικό του ἔργο, ὥστε ὁ ἐργάτης τῆς βιομηχανίας δὲν μπορεῖ νά ἀγαπήσῃ τὴν ἀχάριστη δουλειά του. Αὐτὰ τ' ἀποτελέσματα, πού εἶχε γιὰ τόν ἐργάτη ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μηχανῶν, ἔκαμαν δυνατὴ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ἐργασίας τῶν ἀνδρῶν μὲ τὴν ἐργασία τῶν γυναικῶν καί παιδιῶν, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ μποροῦσαν νά παρέχουν τὴν ἐργασία, πού ἀπαιτοῦν οἱ μηχανές κα' ἔτσι οἱ ἐργοδότες μποροῦσαν μὲ λιγώτερον μισθό, δηλ. μὲ λιγώτερα ἐξόδα νά κάνουν τὴν ἴδια δουλειά. Μὲ τὸ συναγωνισμὸ ὅμως τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν ἐπεφταν τὰ ἡμερομίσθια καί ἡ θέσις τοῦ ἐργάτη σὲ κάθε βιομηχανία γινότανε πιὸ ἀσήμενη. Ἐπειτα κάθε πρόοδος στὶς μηχανές, κάθε τελειοποίησις των καί κάθε ἀνακάλυψιν νέας μηχανῆς ἔχει καί τὸν ἀντίτυπὸ τῆς στὴ θέσις τοῦ ἐργάτη, γιὰτὶ ἡ μηχανὴ ἔχει προορισμὸ νά ἀντικαταστήσῃ ἐργατικὰ δυνά-